

Notat om ph.d. afhandlingen *Fængslets indre liv – med særlig fokus på fængselskultur og prisonisering blandt indsatte* af ph.d., cand. scient. soc. Linda Kjær Minke, Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet.

Hovedproblemstillingen for afhandlingen er den kultur, der består og udvikles blandt indsatte i danske fængsler anno 2007-2009. Den amerikanske sociolog Donald Clemmer formulerede i 1940 begrebet *prisonisering*, der dækker over såvel en socialiseringsproces til fængselskulturen, som en tilstand, den indsatte udvikler under sit fængselsophold. I en senere kvantitativ undersøgelse af prisonisering (Wheeler 1961) operationaliseredes prisonisering som manglende tilslutning til konventionelle normer. Resultatet af denne undersøgelse var, at prisonisering havde form som en omvendt u-kurve forstået på den måde, at de indsatte var mest prisoniserede midtvejs i afsoningsforløbet. Ved løsladelsestidspunktet aftog prisoniseringen, men nåede ikke samme lave udgangspunkt som ved indsættelsen. Efterfølgende undersøgelser af prisonisering gennemført i de nordiske lande giver ikke nogen klar støtte til antagelsen om en socialiseringsbetinget U-kurve. Flere undersøgelser har operationaliseret prisonisering forskelligt, hvilket har afstedkommet forskellige resultater, hvad angår påvisningen af, om de indsatte prisoniseres under fængselsopholdet. I afhandlingen *Fængslets indre liv* forstås prisonisering som: En socialiseringsproces i fængslet, hvor den indsatte under fængselsopholdet i varierende grad tilslutter sig oppositionelle normer i retning mod de ansatte og det officielle fængselssystem, de forvalter og repræsenterer.

Til at belyse prisonisering blandt indsatte i danske fængsler anno 2007-2009 er der benyttet kvalitative og kvantitative metoder. De kvalitative metoder indbefatter deltagerobservation på samtlige fængselsafsnit i det lukkede fængsel Vridsløselille over en tidsmæssig periode på 13 måneder. I samme periode er der endvidere gennemført strukturerede kvalitative interview med 68 indsatte. Den kvantitative undersøgelse består af en surveyundersøgelse blandt indsatte i 12 institutioner inden for Kriminalforsorgen. Populationen omfatter knapt halvdelen af Kriminalforsorgens samlede belæg i januar 2008. Surveyundersøgelsen har en effektiv besvarelsesprocent på 49. I surveyundersøgelsen er prisonisering operationaliseret gennem formulering af tre cases, der skildrer forskellige situationer fra fængselsverdenen. Herigennem er der konstrueret et prisoniseringsindeks over niveauer af prisonisering. I analysen er der anvendt en multivariat logistisk regressionsanalyse, og resultatet af denne er, at prisonisering har sammenhæng med køn, alder, tidligere straffe, arten af den kriminalitet, vedkommende er dømt for, samt tid tilbragt i fængslet. Yngre personer, der har afsonet tidligere, og som har begået narkotikakriminalitet, har størst sandsynlighed for høj prisonisering. Omvendt har ældre indsatte, der har begået drab eller seksualforbrydelse, og som ikke har afsonet tidligere, den laveste sandsynlighed for høj prisonisering. Analysen viser også, at tiden tilbragt i fængslet har betydning for prisonisering. Indsatte, der har tilbragt mere end et halvt år i fængslet, har større sandsynlighed for høj prisonisering, end indsatte, der har været der mindre end et halvt år. Der er ikke fundet tegn på en socialiseringsbetinget u-kurve, men indsættelse i sig selv initierer en prisoniseringsproces.

Den kvalitative undersøgelse har fundet, at fængselskulturen fremstår kompleks, idet der findes forskellige delkulturelle og subkulturelle elementer på de enkelte fængselsafsnit, hvorfor de enkelte fængselsafsnit fremstår kulturelt forskellige fra hinanden. Den store forskel mellem afsnittene skyldes til dels fængselssystemets formelle visitationspraksis, hvor indsatte placeres på baggrund af forskellige kriterier, men samtidig hermed har de indsatte indført deres eget parallelle visitationssystem, hvor indsatte, man ikke vil afsone sammen med, bortscreenes ved modtagelsen. Ved ankomsten til fængslet skal den nytilkomne fremvise udskrift fra domsbogen til en repræsentant for de øvrige indsatte. Såfremt vedkommende har 'problematisk' papirer såsom at have talt om andre personer i straffesagen eller har begået en seksualforbrydelse, får pågældende besked af de øvrige indsatte om at forlade afsnittet igen. Hvis pågældende ikke efterkommer dette, meddeler de indsatte fængselssystemet, at de ikke længere kan garantere for pågældendes sikkerhed. Derudover ekskluderes indsatte af medindsatte på forskellige tidspunkter i løbet af afsoningen ved, at de øvrige indsatte afholder afstemning om, hvorvidt den pågældende kan forblive på afsnittet eller må overføres til et andet afsnit. Undersøgelsen viser, at der er mange forskellige grunde til at indsatte 'stemmes ud' af de øvrige. De indsattes interne visitationspraksis influerer derfor også afsnittenes kulturelle særpræg.

De indsatte introduceres for og socialiseres til fængselslivet ved hjælp af vejledning fra medindsatte. Det væsentlige er socialiseringen til opretholdelse af 'os-dem', hvor indsatte forventes at optræde loyalt over for medindsatte og holde afstand til fængselssystemet og de ansatte. Opretholdelsen af 'os-dem' betragtes som fængselssamfundets gyldne adfærdsregel, og hvis denne regel overtrædes, ekskluderes vedkommende fra de indsattes fællesskab og må i de fleste tilfælde afvikle afsoningen under isolationslignende forhold.

Undersøgelsen har afgrænset forskellige positioner blandt de indsatte, der hver især har betydning for det sociale klima og fængselskulturen. De forskellige positioner indtager et mere eller mindre antagonistisk forhold til fængselssystemet og udtrykker derfor i varierende grad tilslutningen til 'os-dem', og de forskellige positioner optræder mere eller mindre utilitaristiske i forholdet til fængselssystemet og fængselssamfundet. De udtrykker hver især forskellige aspekter af prisonisering og regulerer fængselssamfundet ved hjælp af forskellige strategier. Denne variation er med til at understrege, at prisonisering er et komplekst fænomen.

Såvel den kvantitative som den kvalitative undersøgelse har påvist, at prisonisering initieres under indsættelsen. I forhold til de indsattes verden er prisonisering overvejende positiv, men set i forhold til fængselssystemet og det omgivende samfund er den uhensigtsmæssig, fordi der er tale om en oppositionel adfærd i forhold til det konventionelle samfund. Alene af den årsag bør der udvises stor forsigtighed med hensyn til anvendelse af frihedsstraf. Det er derfor et helt centralt fund i undersøgelsen, at prisonisering synes forbundet med i en periode at blive frihedsberøvet sammen med

andre i samme situation – og ikke med hvordan denne tvang så udøves, såsom om det er en åben eller lukket anstalt. Alternativet til prisonisering og den hermed forbundne øgede kriminelle orientering er undladelse af frihedsberøvelse. Det vil sige brug af alternativer til frihedsstraf såsom samfundstjeneste, konfliktråd eller betinget dom. Det kan også være 'udtynding' af, i hvilket omfang man anbringes sammen med andre dømte, såsom brug af elektronisk fodlænke eller placering på institutioner, hvor der også er andre personer til stede i afsoningsmiljøet end dømte, som det eksempelvis er tilfældet på Kriminalforsorgens Pension Skejby.